

Remissvar
Datum: 2016-05-17
Dnr: MIUN 2016/499

Regeringskansliet
Näringsdepartementet
Enheten för it-politik

103 33 STOCKHOLM

**Remiss av Slutbetänkande av Digitaliseringskommissionen SOU
2015:91**

Ert dnr N2015/08335/ITP

Mittuniversitetet har anmodats att yttra sig över rubricerad remiss och avger följande yttrande.

Sammanfattning av Mittuniversitetets yttrande

Slutbetänkandet baseras på en indelning av samhället i fyra områden (ekonomi, arbete, samhällsinstitutioner samt infrastruktur) och därefter delas betänkandet upp i fem utgångspunkter och sex strategiskt viktiga områden för staten att prioritera som i vissa fall åtföljs av konkreta åtgärder i form av resurstilldelning och arbetsformer. Vad det gäller de bedömningar som görs i slutbetänkandet så ser Mittuniversitetet ingen anledning att ifrågasätta att dessa fem utgångspunkter är viktiga utgångspunkter, däremot innebär det som alltid att andra utgångspunkter per automatik inte ges samma utrymme i slutbetänkandet. Slutbetänkandet menar vidare att dessa utgångspunkter är formulerade som ståndpunkter för tydlighet och transparens men det är stundtals lite svårt att särskilja dessa från de sex strategiskt viktiga områden som sedan följer eftersom såväl utgångspunkter som strategiska områden innebär en fokusering på vad som sätts i centrum och vad som förskjuts till periferin. Detta bemöts till viss del under respektive områdespunkt nedan genom en placering mellan områden som Mittuniversitetet tillstyrker och inte men kommer även att utvecklas i den sista delen av remissen.

Övergripande så menar Mittuniversitetet att de allra flesta förslag som förs fram i slutbetänkandet är mycket bra förslag. Vissa av dem skulle behöva utvecklas medan vissa kan behöva något tillägg (vilket redogörs för under respektive

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

punkt nedan) men sammantaget så fångar slutbetänkandet många viktiga perspektiv och vägval som kan knytas till digitalisering. Framförallt ställer sig Mittuniversitetet positivt till de förslag som berör arbetsrätt, konsumenträtt och socialförsäkringssystem samt en bredare kompetensbas och översyn av digital arbetsmiljö.

Det finns dock anledning till viss kritik framförallt när det gäller bristen på analys av de politiska aspekterna (inte i form av partipolitik givetvis utan kring makt, organisering och deltagande) och ideologiska förbindningarna (i form av mer eller mindre dolda ideologiska värdehierarkier) som omger digitaliseringen. Detta innebär att slutbetänkandet riskerar att reproducera en förenklad och stundtals ensidig bild av digitalisering. Mittuniversitetet menar således att stora kunskapsfält utelämnas och vissa utmaningar vi står inför inte bemöts med tillräckligt stort allvar i formuleringen av utgångspunkterna för politikområdet.

Mittuniversitetet tillstyrker i allt väsentligt följande:

Utredningens utgångspunkter:

- Att det hållbara samhället är en viktig utgångspunkt och ett bra förslag på beskrivning av gemensam riktning för fortsatt digitalisering. Mittuniversitetet menar dock att rättviseperspektivet inom social hållbarhet skulle behöva vara mer framträdande.
- Att det offentliga på olika sätt skall vara proaktivt och i högsta grad delaktigt i vårt samhälles digitalisering eftersom det i så stor utsträckning handlar om det gemensammas utveckling och på så sätt inte enbart kan förväntas göras av det privata.
- Att ledarskap krävs på alla nivåer i offentlig verksamhet och att kompetensen behöver höjas kring digitaliseringens olika aspekter, där kultur och demokrati behöver betonas i större utsträckning för att inte riskera att förstärka den något ensidiga bild av digitalisering som för närvarande kommuniceras.
- Att innovation och utveckling av näringslivet ska främjas. Mittuniversitetet vill dock markera att mycket av innovation och utveckling i dag sker i civilsamhället och i andra former av organisering (delningsekonomi, prosumer-roller mm. vilket också nämns på ett väldigt bra sätt i slutbetänkandet i textavsnittet 3.2.1.) och även dessa behöver synliggöras i den kortfattade formuleringen. Den här typen av formuleringar kan annars långsiktigt göra mer skada än nytta eftersom de riskerar att agera

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

uteslutande i regionala kontexter. Mittuniversitetet menar således att det är av vikt att detta inkluderas.

Utredningens förslag till strategiska områden:

- Att Regeringen bör ge SCB i uppdrag att se över sina statistikområden för att bättre fånga effekter i relation till digitaliseringen.
- Att vi behöver ett regelverk som fungerar i och för den digitala omställningen och att det därför bör tillsättas en utredning om arbetsrätt och konsumenträtt samt en utredning om socialförsäkringssystem för anpassning till den nya digitala ekonomin.
- Att ett incitamentsprogram för att öka könsbalansen på högre it-utbildningar bör inrättas, däremot ställer sig Mittuniversitetet tveksam till den form för detta som föreslås och menar att det skulle kunna arbetas igenom ytterligare tillsammans med de svenska miljöer som finns för jämställdhetsintegrering och intersektionella studier.
- Att Regeringen tillsammans med SKL bör genomföra ett digitalt kompetenslyft för ledare i kommunal verksamhet med tillägget av en femte modul som fokuserar på digitalisering i relation till demokrati och maktfrågor.
- Att Regeringen bör inrätta ett samverkansråd som utvecklar it-utbildningar på högskolenivå med tillägget att rådet även bör innehålla representanter från näringsliv och lärosäten som fokuserar på digital kultur och demokrati.
- Att Regeringen bör ge Tillväxtverket i uppdrag att inrätta ett program för att främja näringslivets digitalisering med fokus på små och medelstora företag med tillägget att det även här bör vara tydligt att digitalisering inte enbart knyts till traditionell ekonomisk tillväxtindustri utan att även andra näringar med nya nytto- och värdemål inkluderas. Om inte riskerar tolkningen av uppdraget i nästa led att dessa faller bort när den här typen av formuleringen operationaliseras i konkreta nationella och regionala insatser.
- Att Regeringen bör ge Arbetsmiljöverket i uppdrag att göra en genomlysning av digital arbetsmiljö och hur den hanteras i enlighet med gällande lagstiftning.
- Att Regeringen bör fasa ut traditionell fysisk posthantering från de statliga myndigheter och ge samtliga individer och företag tillgång till en digital postlåda. Däremot bör konsekvenserna av förslaget att den traditionella posthanteringen enbart ska kunna behållas genom ett aktivt

val från individen eller företaget utredas ytterligare och innehålla en konsekvensanalys ur ett digitalt delaktighetsperspektiv.

- Att Regeringen bör ge Vinnova i uppdrag att utveckla ett förslag om en nationell strategi för datadriven innovation. I samband med detta är det dock viktigt att betona integritets och ansvarsutkrävande-frågor.

Mittuniversitetet tillstyrker inte:

Utredningens utgångspunkter:

- Utgångspunkten att kritisk massa behöver uppnås kan när det gäller digitalisering ibland ifrågasättas eftersom en delmängd av digitaliseringen just innebär en förskjutning från stordrift och antal till småskalighet och individuella initiativ. Det är på så sätt en något problematisk utgångspunkt som inte så entydigt är positiv. Däremot, i relation till det exempel som ges, antal internetanvändare eller kvinnor på högre it-utbildningar, är det naturligtvis applicerbart. Men att låta det vara styrande för hela utredningen kan leda tanken fel.

Utredningens förslag till strategiska områden:

- Att Regeringen för att stärka och säkerställa ett kontinuerligt statlig engagemang föreslås tillsätta ytterligare en utredning om organisering. Ett sådant förslag till organisering hade kunnat ingå i slutbetänkandet. Att tillsätta ytterligare en utredning riskerar att stanna upp utvecklingen ytterligare i väntan på utredningens svar.
- Att förslaget om en genomgång av regelverk uttrycks som en genomgång av "digitaliseringsförsvårande" lagstiftning. En sådan formulering kan lätt förleda tanken till att all digitalisering per automatik skall underlättas vilket vore olyckligt. Här finns ett behov av att placera digitaliseringen i mer etiska analyser när det på sikt kan röra lagändringar.
- Att Regeringen bör ge Vinnova i uppdrag att se till att ett nationellt kompetenscentrum kring metoder för insamling, analys och bearbetning av stora datamängder inrättas. Det strider lite mot tanken med öppna datamängder att inrätta *ett* centrum, snarare bör detta göras på en mängd olika sätt och stöd till olika perspektiv skulle behöva skapas.
- Att slutbetänkandet så genomgående undviker de ideologiska perspektiven på digitalisering. På samma sätt som tidigare teknologisk utveckling beskrivits som 'industrialismen' går det att beskriva digitaliseringen som 'digitalismen' och på samma sätt som industrialismen bärare av vissa ideologiska förtecken som behöver

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

utredas. Att så konsekvent undvika den dimensionen placerar slutbetänkandet i en problematisk tradition av avpolitisering av teknologisk utveckling vilket det finns en viktig och väl utvecklad kritik kring inom forskningen i dag. Det finns därför all anledning att i ett slutbetänkande om digitaliseringens transformerande kraft ta dessa i beaktande. Om så inte görs riskerar slutbetänkandet att reproducera en förenklad och stundtals ensidig bild av digitalisering. Mittuniversitetet menar således att stora kunskapsfält utelämnas och vissa av de utmaningar vi står inför inte bemöts med tillräckligt stort allvar i formuleringen av utgångspunkterna för digitaliseringen som politikområde.

Mittuniversitetets avslutande synpunkter

Mittuniversitetet vill här lyfta fram och utveckla några synpunkter avseende de övergripande dragen i utredningen och framförallt beskrivningarna av digitalisering som transformerande kraft.

Den genomgripande utgångspunkten i slutbetänkandet är att digitaliseringen är "katalysatorn, möjliggöraren och motorn i den samhällsutveckling vi befinner oss i" (sidan 57) och använder sig genomgående av ett språkbruk där det kan uppfattas som att digitaliseringen i sig är en aktör som agerar med en medveten målbild. På sidan 57 står det till exempel "särskilt kännetecknande för den av digitaliseringen drivna samhällsutvecklingen" och på sidan 58 "då digitaliseringen förändrar vad vi gör, hur vi gör och vad som går att göra" och det finns flera formuleringar av liknande art. Sammantaget ger språkbruket en bild av digitalisering som både frikopplad från ideologiska perspektiv och olika former av maktförhållanden samtidigt som att digitaliseringen vore en aktör som driver en utveckling. På så sätt blir digitalisering på samma gång opåtaglig (en neutral och nödvändig utveckling) och högst påtaglig (en aktör som påstås driva något men som vi inte kan "tala med").

Detta trots att det sedan länge finns betydande forskning (inom teknikfilosofi, tekniksociologi och feministisk tekno-vetenskap) som påtalar konsekvenserna av en sådan förenkling av relationen mellan teknisk utveckling och samhällsutveckling. Tvärtom menar man att det är av yttersta vikt att synliggöra vilka det är som gör digitalisering och hur det relateras till grundläggande ideologiska ställningstaganden. Sammanfattningsvis är det problematiskt att beskriva teknologisk utveckling som neutral eftersom relationer mellan vilken kunskap som tillskrivs värde och inte lätt får politiska konsekvenser men döljs

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

bakom teknikens påstådda neutralitet. Det finns även här betydande forskning som påtalar riskerna med detta på så sätt att många av de utmaningar för ett hållbart samhälle som vi står inför idag vilar på en sådan på samma gång värde-neutral och högt värderad tekno-rationalitet och de knappast löses med mer av detsamma.

Ovanstående blir tydligt framförallt i avsaknaden av material som berör områden såsom kunskapssyn, kultur, identitetsskapande och demokratisk samhällsutveckling. En utgångspunkt som ofta förs fram av kritiker är relationen till en många gånger förhärskande påstådd värdeneutral tekno-rationalitet där teknikutvecklingen ses som neutral och de längre nätverk och aktörer som omger teknikutveckling osynliggörs. Det är viktigt att belysa detta område i en utredning av den här karaktären, framförallt eftersom man vid ett flertal tillfällen så tydligt lyfter fram det offentliga som proaktivt. Kanske kan detta till viss del förklaras av vilket departement som området placerats under men det borde varit möjligt att ändå lyfta fram. Det berör i mångt och mycket utbildningssektorn och bör betonas för att motverka de stora stereotypiseringar som digitaliseringen stundtals omges av (såsom bland annat får konsekvenser såsom svårigheten att attrahera kvinnor till it-utbildningar). Genom att påpeka att digitaliseringen till vissa delar går att bryta loss från industrilogiker skapas intresse och engagemang hos andra aktörer att ta sig utrymme att delta i digitaliseringsprocesser med andra uttalade mål.

Här förs ofta kultur och humaniora fram som en viktig resurs och delmängd som sällan förbinds med digitaliseringen i de politiska rummen. Kreativa näringar brukar nämnas i relation till ekonomisk tillväxt och näringslivsutveckling men bidraget kan vara så mycket större än så när det gäller att betrakta, förstå och skapa ett språk för tanken om digitaliseringen som transformerande kraft. Kultur har alltid haft en funktion i samhällsutveckling som handlar om att skapa brytningar, gränsöverskridningar och nya uttryck för att förstå vad som sker och denna förmåga förbises i slutbetänkandet. I relation till detta finns även en utmaning kring formandet av vår gemensamma historia och olika former av kulturarv som idag allt oftare skapas utanför offentliga myndigheter som underkastas Arkivlagen, TF och OSL.

Detta relateras också till demokratisk samhällsutveckling på så sätt att viss kunskap ges företräde och tillmäts större värde och deltagare i demokratiska samtal (i det här fallet kring digitaliserad samhällsutveckling) inte deltar på samma villkor när man inte delar det språk som är förhärskande (såsom traditionella förväntningar på teknologisk utveckling; resurseffektivitet, ökad rationalitet, optimering mm.). Kritiken handlar i dessa fall ofta om bristen på

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

analys av vilka det är som deltar, formerna för deltagande och avsaknaden av intersektionella analyser av maktordningar vilket i sin tur påverkar förhoppningarna med ökad demokratiskt deltagande med hjälp av digitalisering.

Ytterligare ett område som brukar lyftas fram är identitetsskapande processer i ett digitaliserat samhälle och även här saknas analys i slutbetänkandet, trots att vi ser stora sjukhälsotal kring mental ohälsa hos unga. Detta berörs bäst i slutbetänkandet i form av den lista som expertgruppen Lilla kommissionen för fram med exempel som vikten av att kunna "rage quitta" eller "kommunicera med andra".

Det hade varit önskvärt att ovanstående berördes i större utsträckning i slutbetänkandet och att större vikt lagts vid dessa områden så att de blivit synliga såsom i ett eller flera utredningsförslag med förslag på organisering och tillskjutande av resurser. Såsom slutbetänkandet nu är formulerat så är dessa områden en aning lämnade åt sitt öde i relation till digitaliseringens transformerande kraft.

Ärendet har föredragits/utarbetats av professor Katarina L Gidlund i samråd med docent Erik Borglund och doktor Lena-Maria Öberg.

Föredragande och beslut

Beslut i detta ärende har fattats av rektor Anders Söderholm efter föredragning av professor Katarina L Gidlund. Närvarande vid den slutliga behandlingen av ärendet har prorektor Mats Tinnsten, förvaltningschef Håkan Stenström, sekreterare Lena Stenmark och studentrepresentant Rickard Låth varit.

Anders Söderholm
Rektor